

O jednom spomeniku i jednom spomenaru: dvije knjige iz crkvene povijesti riječkoga kraja

Marko Medved, *Riječka Crkva u razdoblju fašizma. Nastanak biskupije i prvi talijanski upravitelji*, Zagreb – Rijeka – Pazin, Kršćanska sadašnjost – Riječka nadbiskupija – Državni arhiv u Pazinu, 2015, 751 str.

Marko Medved, *Povijest Župe svetoga Mateja – Viškovo. 150 godina od posvete župne crkve*, Viškovo, Župa svetoga Mateja, 2015, 232 str.

Amir Muzur

amir.muzur@medri.uniri.hr

Povjesničar Crkve Marko Medved (r. 1974.), doktor znanosti i docent pri Teologiji u Rijeci Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, diplomant teologije u Rijeci (2002.), magistar (2004.) i doktor (2007.) rimske pontifikalne *Gregoriane*, vjerojatno će 2015. pamtiti kao jednu od svojih plodnijih godina. Dvije knjige koje je dr. Medved te godine objavio, naime, zasigurno su uvelike pridonijele rasvjetljavanju crkvene povijesti riječkoga kraja i dale značajan obol formiranju regionalnog kulturnog identiteta.

Riječka Crkva u razdoblju fašizma, na tragu Medvedove doktorske disertacije [*Chiesa cattolica a Fiume (1920-1938): amministratori apostolici e vescovi di una diocesi plurinazionale in epoca fascista*], obimna je studija pod recenzentskom paskom Franje Velčića i Franje Emanuela Hoška i u domeni triju ozbiljnih izdavača (Kršćanska sadašnjost, Riječka nadbiskupija, Državni arhiv u Pazinu). Na tankom, finom papiru sitnog tiska, uz obilje odabranih fotografskih reprodukcija, Medved niže stotine stranica riječke crkvene – ali i ne samo crkvene – povijesti, koncentrirajući svoje minuciozne analize talijanskih i hrvatskih arhivalija na razdoblje između dvaju svjetskih ratova i osnivanje samostalne Riječke biskupije 1925. po papi Piju XI. Naravno, ovaj je čin nužno smjestiti i promatrati u širem političkom i društvenom kontekstu fašističke ekspanzije nakon Rimskoga marša 1922. i talijanskog prisvajanja Rijeke sporazumom iz

1924., nakon višegodišnjih poratnih turbulencija obilježenih međunarodnim sporovima i krizama, *interregnuma* pjesnika-pustolova G. D'Annunzija (1919.-1920.) i nestvarne kratkotrajne riječke samostojnosti (1920.-1924.).

Rekonstrukcija ovih zbivanja za Medveda je morala biti sve samo ne laka zadaća: izvori su brojni, ali raspršeni, a literatura obimna, ali opterećena nacionalnim mitovima i pristranim tumačenjima. U najboljoj maniri zagovornika francuske škole okupljene oko časopisa *Annales*, Medved pritom svjesno napušta ekskluzivnost »velike historiografije« institucija i zemalja, i vraća se lokalnoj povijesti, povijesti svakodnevice i tzv. običnog čovjeka i njegove vjere.

Nakon kratkog pregleda crkvene povijesti i pripadnosti riječkog prostora u antičko doba Tarsatike, potom za srednjega vijeka i puljske pa senjsko-modruške dominacije (od 1787.), Medved u svom djelu pruža i kronologiju povijesti crkava Uznesenja Blažene Djevice Marije, augustinskog samostana i Sv. Jeronima, isusovačkog kolegija, sjemeništa i Sv. Vida, kapucina i Sv. Augustina, benediktinki i Trsata, upuštajući se povremeno u sjajne ekskurzije poput pitanja narodnog jezika u liturgiji (ščavet/slavet; inače Medved pokazuje stalan interes za jezik – crkveni i opći – u svakom promatranom odsječku vremena, ispravno u tom pitanju promatrajući šire reflekske epohe), katoličkog pokreta, osebujnih crkvenih prominenata prve četvrtine 20. stoljeća (Ivan Kukanić, Luigi Maria Torcoletti, Augustin Juretić, Bernardin Škrivanić) i dr.

Središnji dio, očekivano, zauzima razdoblje poslije Prvoga svjetskoga rata: redovničke zajednice, crkveni objekti, tisak. Locirajući riječke prilike u širi kontekst katoličkog orbisa, Medved analizira poteze Benedikta XV. (1914.-1922.) i Pija XI. (1922.-1939.) koji su u konačnici doveli do samostalnosti riječke biskupije. Od apostolskog vizitatora Valentina Live 1919. do apostolskog administratora Celsa Costantinija 1920.-1922. (kasnije apostolski administrator Lošinja, Cresa i Unija, pa naslovni biskup Rijeke i napokon apostolski delegat u Kini), Crkva je provodila vrlo složenu politiku oponiranja svjetovnim vlastima i pokušavala ublažiti radikalne poteze sekularnih sila. Costantini čak otvoreno zagovara autonomaše i Zanellu, osniva nove župe, štiti hrvatski kler. Istarski benediktinac Isidoro Sain postat će 1922. apostolskim administratorom, a 1926. i prvim riječkim biskupom koji će otvoriti i sjemenište. Medved potanko raščlanjuje Sainove odnose prema pojedinim redovničkim zajednicama u Rijeci, kao i njegovo pastoralno djelovanje i stavove prema fašističkim vlastima. Saina će, nakon smrti 1932., kao apostolski administrator, naslijediti crkveni pravnik Carlo Mecchia, ali će već godinu dana kasnije biskupom biti imenovan još jedan Istranin, Antonio Santin (kasnije tršćansko-koparski biskup, 1938.-1975.).

Hrvatska, slovenska i talijanska historiografija zauzimaju prema uvjerenom antikomunistu Santinu vrlo različite stavove, nerijetko ga kritizirajući kao zagovornika i praktikanta talijanizacije krajeva koji su mu bili povjereni. U Rijeci je Santin, činjenica je, ojačao biskupijsku administraciju, nadogrudio sjemenište,

stekao dobro u Lovranu i silom uveo latinski jezik u liturgiju, odnosno talijanski u školski vjeronauk. Poslije Santina, 1938. čast riječkog biskupa preuzima Ugo Camozzo i ostaje na tom mjestu do 1947., ali se Medved njime više ne bavi.

Kako je već u njenom Predgovoru napomenuo župnik Ivan Nikolić, druga knjiga dr. Marka Medveda iz 2015., posvećena povijesti viškovske Župe sv. Mateja, ima drugačije ambicije – umjesto historiografske studije, ova knjiga je ponudena puku kao »zavičajni spomenar«. Medved se, doista, pokazuje doraslim i tom cilju: ne odstupajući od raspoloživih oskudnih izvora, prede simpatičnu pripovijest o istočnoj Kastavštini i njenim ljudima (uglavnom se bazirajući na M. Laginji, I. Jardasu i D. Muniću) te njihovoj nomadskoj pastirskoj kulturi (čiji naziv za nastambu je Halubju dao ime). Najveći dio povijesnog uvoda, razumljivo, podastire pregled povijesti Sv. Mateja kao kapelanije kastavske župe 1850.-1931., te izgradnje crkve sv. Mateja (1862.-1863.) i njene posvete, potom uspostave župe 1931. i crkvenih protagonista tog vremena – tršćansko-koparskog biskupa Bartola Legata i senjsko-modruškog biskupa Ivana Starčevića. Od korisnih priloga, spomenuti treba tablicu svetomatejskih kapelana i župnika, kao i obilje visokokvalitetnih reprodukcija fotografija, razglednica, nacрта i faksimila dokumenata. Autor nastoji zahvatiti i crtice iz pastoralnog života, političke napetosti u razdoblju nakon Prvoga svjetskog rata, ateizaciju nakon Drugoga svjetskog rata, životopise nekih znamenitih župljana (svećenika i umjetnika Matka i Ivana Baštijana, franjevca Marijana Blažića, glazbenika Ivana Matetića Ronjgova) i dr. Sjećanja na period svog vođenja župe (1977.-1988.) priložio je Milan Šimunović, crtice iz života župe 1992.-2015. Doris Brusić, a statističke podatke o župi Ivan Nikolić. Posljednji je prilog slijed fotografija s proslave 150 godina posvete crkve sv. Mateja 2015.

Za razliku od monografije o riječkoj Crkvi u razdoblju fašizma, spomenica svetomatejske župe je bitno drugačijega dizajna, obljetničarskog, i živahnih boja: naravno, to joj ne oduzima ništa od njene vrijednosti. Dapače: dok je prva knjiga Marka Medveda spomenik bez kojega će biti teško proučavati i razumjeti riječko 20. stoljeće, viškovski spomenar je topao, a ipak akribičan trag vlastitog vremena i ekspanzirajuće zajednice koja tek stvara vlastitu tradiciju.